

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО, ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВознавство

М. Акімов,
*ад'юнкту Національної академії
внутрішніх справ України, м. Київ*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ БОРОТЬБИ ІЗ ЗАХОПЛЕННЯМ ЗАРУЧНИКІВ

Міжнародне співробітництво на сучасному етапі характеризується значним розмаїттям своїх форм і знаходить конкретне вираження у прийнятті державами спільних рішень по найважливішим питанням (підтримання миру та мирне співіснування, зовнішньоекономічні зв'язки та торгівля, охорона довкілля та протидія злочинності). Однією із найбільш актуальних проблем у міжнародній боротьбі зі злочинністю є протидія захопленню заручників.

Згідно ст. 3 Загальної декларації прав людини кожна людина має невід'ємне право на життя, свободу та особисту безпеку. Наша держава приєдналася до зазначеного міжнародно-правового акту, тому, згідно ст. 9 Конституції України, він є частиною національного законодавства і реалізується саме через останнє. Серед інших соціальних цінностей, які ст. 3 Конституції України проголошує найвищими, першими названі життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека людини. Утвердження і забезпечення цих прав та свобод є обов'язком держави.

Перша спроба створити ефективний механізм боротьби з міжнародним тероризмом взагалі і з захопленням заручників зокрема була здійснена ще у 1937 році. Результатом трирічної роботи комісії експертів Ради Ліги Націй стало прийняття Конвенції про попередження злочинів політичного характеру, які визначаються як акти політичного тероризму, та про встановлення покарання за них [1]. На жаль, у зв'язку із загостренням політичної ситуації у світі напередодні Другої світової війни Конвенція так і не набула чинності (з 23 держав-членів Ліги Націй, які її підписали, ратифікувала її тільки Індія).

Незважаючи на це, зазначений міжнародно-правовий акт містив ряд цікавих положень, які прямо стосуються питання, що розглядається. Наприклад, згідно ст. 2 кожна держава-учасниця зобов'язувалась включити до національного кримінального законодавства норми, які передбачали відповідальність за умисні дії, спрямовані на позбавлення волі голів держав, осіб, наділених повноваженнями голів держав, їх наступників (за спадком або за призначенням), осіб, які виконують державні функції чи обіймають державні посади на момент злочинного посягання, та їх подружжя. Такі дії за змістом ст. 1 Конвенції є актом тероризму і їх, на нашу думку, можна кваліфікувати як захоплення заручників.

У другій половині ХХ сторіччя терористичні організації широко практикували захоплення як заручників (як для отримання викупу, так і у політичних цілях) іноземних дипломатів, представників міжнародних організацій (у Центральній та Південній, згодом у Північній Америці, Європі, на Близькому Сході), державних та політичних діячів. Найбільшого розголосу у Європі набули терористичні акти у Мюнхені у 1972 р. (захоплення олімпійської збірної Ізраїлю), у Відні у 1975 р. (захоплення делегатів засідання ОПЕК), викрадення прем'єр-міністра Італії Альдо Моро у 1978 р.

Природно, що країни світу, які частіше за інших страждали від подібних посягань, першими удалися до створення механізму міжнародного співробітництва у боротьбі із тероризмом. Саме тому першими діючими договорами, які передбачали заходи по протидії захопленню заручників, стали регіональні конвенції. Так, у 1971 р. на спеціальній сесії Генеральної Асамблеї Організації американських держав у Вашингтоні була підписана Конвенція про попередження та покарання актів тероризму проти осіб та пов'язаного з цим вимагання, коли ці акти носять міжнародний характер [2]. Ст. 2 Конвенції визначила викрадення осіб загальнокримінальним злочином незалежно від мотивів їх вчинення. Тому на осіб, обвинувачених або засуджених за даний злочин, згідно ст. 3 Конвенції розповсюджувався принцип "aut dedere aut iudicare" – вони підлягали видачі на підставі відповідних договорів між державами-учасницями або кримінальному переслідуванню за національним законодавством. Варто зауважити, що учасником цієї Конвенції, окрім держав-членів Організації американських держав, може стати будь-яка інша держава, якій це буде запропоновано (ст. 9).

Захоплення заручників кваліфікується як злочин ще за деякими регіональними конвенціями. Зокрема, ст. 1 підписаної у Страсбурзі у 1977 р. Європейської конвенції по боротьбі із тероризмом встановила, що посягання на свободу осіб, які перебувають під захистом міжнародного права (у тому числі дипломати), замах чи співучасть у такому посяганні не будуть розглядатись як політичні злочини з метою видачі [3]. Більше того, кожна держава-учасник може з метою видачі не розглядати як політичний будь-який тяжкий злочин проти волі громадян (ст. 2).

Кваліфікує захоплення заручників (а також замах, змову з метою вчинення, співучасть, сприяння і – вперше у договірній практиці – рекомендації по вчиненню злочину) як тероризм і Конвенція, укладена державами Асоціації регіонального співробітництва Південної Азії (СААРК) у 1987 р. [4]. Крім цього, зазначена Конвенція закріплює конкретні форми співробітництва держав-учасників (консультації, обмін інформацією, у тому числі між спецслужбами, профілактичні заходи), що також є певною новацією для права міжнародних договорів у аспекті боротьби з міжнародним тероризмом.

Обидві вищезгадані регіональні конвенції є договорами закритого типу, спрямовані на невідворотне кримінальне переслідування винних осіб згідно принципу "aut dedere aut iudicare" ("видай або суди"): вказані злочини визнаються не політичними з метою видачі та здійснення правосуддя або для екстериторіальної юрисдикції національних судів у випадку, якщо видача не проводиться.

Зростаюче розповсюдження випадків захоплення заручників, висока суспільна небезпека таких актів та значні труднощі у протидії ним змусили світове співтовариство шукати більш ефективні шляхи виходу із становища, що склалося. У 1973 році у Нью-Йорку була підписана Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі міжнародних агентів [5]. Хоч вона і не спрямовувалась безпосередньо на боротьбу із захопленням заручників, злочинами, які підпадають під її дію, визнані викрадення та інші посягання на волю осіб, які користуються міжнародним захистом, а так само погрози, спроби нападів та співучасть у них (ст. 2). Крім цього, кожна держава-учасник має передбачити в національному законодавстві покарання за такі злочини відповідно до їх тяжкого характеру.

У 1976 році під егідою Генеральної Асамблеї ООН був заснований спеціальний комітет для розробки єдиного міжнародно-правового акту про боротьбу із захопленням заручників (відповідний проект, який у роботі комітету був прийнятий за основу,

був внесений на розгляд у 1977 році за ініціативою ФРН). Конвенція про боротьбу із захопленням заручників [6] була схвалена на 34-й сесії Генеральної Асамблеї ООН і відкрита для підписання у 1979 році.

Цей документ вперше дає визначення захоплення заручників як кримінального злочину міжнародного характеру. Згідно ст. 1 Конвенції, даним злочином визнається захоплення чи утримання особи, поєднане з погрозою вбивства, завдання тілесних ушкоджень чи подальшого утримання з метою примусити державу, міжнародну неурядову організацію, будь-яку фізичну чи юридичну особу чи групу осіб виконати чи утриматись від виконання певних дій як прямої чи непрямої умови для звільнення заручників, а також замах та співучасть у цьому [6]. Основним принципом згаданої Конвенції також є невідворотність покарання незалежно від місця вчинення злочину та без будь-яких винятків. Поряд із цим ст. 9 передбачає можливість відмови у видачі, якщо є підстави вважати, що особу переслідують за її політичні погляди, расову, релігійну, національну чи етнічну приналежність, або якщо видача погіршує її становище.

Згадані конвенції у свій час відіграли певну позитивну роль, однак насправді ефективним інструментом у боротьбі із захопленням заручників вони в силу певних причин не стали. У наш час спостерігається нове зростання кількості випадків захоплення заручників, пов'язане із загостренням старих та виникненням нових конфліктів на національному, етнічному та релігійному підґрунті. Знову, як і чверть століття тому, ескалація насильства потребує міжнародно-правового втручання.

Література

1. Док. ООН А/С.6/418. – Доп. I. – С. 1–10.
2. Док. ООН А/С.6/418. – Доп. V. – С. 1–4.
3. *Europa-Archiv*. – 1977. – № 6. – С. 137–142/
4. *Fifth SAARK Summit. – Male-Maldives, 1990; Bangkok, 1991. – P. 443–445.*
5. *ГА ООН. Официальные отчёты. 28-я сессия. – Доп. № 30 (А/9030). – Нью-Йорк, 1979. – С. 189-191.*
6. *Сборник международных договоров СССР. Вып. XLIII. – М., 1989. – С. 99-105.*

Н.Врига,

*студентка 2 курсу Правничого коледжу
Львівського національного університету
імені Івана Франка*

НІМЕЦЬКИЙ ФЕДЕРАЛІЗМ

Основний закон ФРН (1949 р.) визначає п'ять принципів державного устрою: Німеччина є республіканською, демократичною, федеральною, правовою і соціальною державою.

Устрій федеральної держави у Німеччині має тривалу конституційну традицію, яка була перервана лише націонал-соціалістами у 1933-1945 рр. Німеччина належить до класичних країн із федералістичною державністю. Федералізм виправдав себе. Він дає змогу набагато краще враховувати регіональні своєрідності і проблеми, ніж це могла б зробити центральна урядова влада.

Подібно до США чи Швейцарії, німецький федералізм поєднує зовнішню єдність із внутрішньою різноманітністю, збереження якої належить до традиційних завдань федералізму.

Вже у самій назві "Федеративна Республіка Німеччина" виражена її федеративна структура. Статус держави має не лише федерація, але й 16 окремих федеральних земель. Вони мають свою власну, обмежену певними сферами, суверенну владу, яку виконують через власне законодавство, виконавчу владу і юрисдикцію. За розподілом державних завдань і компетенцій між федерацією і землями основну увагу законодавству приділяє центральна держава, федерація, а землі відповідальні насамперед за управління. Такий розподіл завдань є суттєвим елементом у системі поділу і балансу влади.

Федеральні землі - це не провінції, а держави із власною державною владою. Вони мають свою власну земельну конституцію, яка повинна відповідати принципам республіканської, демократичної, соціальної і правової держави у відповідності до Основного закону. В гармонії з принципами федералізму права земель щодо самоорганізації в інституційній сфері обмежено лише потребою дотримання "фундаментального демократичного і ліберального порядку". Щодо всього іншого в створенні власної конституції землі мають необмежені права.

В Основному законі повноваження федерації були встановлені відповідно до того, чи положення для земель повинні бути єдиними, чи бажана власна сфера компетенцій. Це чітко спостерігається при розділенні повноважень федерації на виключне, конкуруюче і загальне законодавство. При конкуруючому законодавстві землі мають право приймати закони, якщо федерація не почне сама вирішувати ті ж самі питання за допомогою законів.

Землям передані певні сфери законодавства в рамках федеральних приписів. Сюди належать, наприклад, система вищої освіти, охорона природи і ландшафтів, планування місцевості і водний баланс. Ряд інших надрегіональних, орієнтованих на майбутнє завдань, які не наводяться в Основному законі, плануються, регулюються відповідно до законів і фінансуються сьогодні спільно федерацією і землями.

У законодавстві землям належать сфери дій, які федерація не виконує або які не наведені в Основному законі. Так, переважна частина системи освіти і культурної політики як вираз "культурного суверенітету" належить до законодавчої компетенції земель. Сюди входять також комунальне право і поліцейська система.

Принцип федеральної держави належить до непорушних конституційних принципів. Але склад сьогоднішніх земель не є незмінним. Для нового розчленування федеральної території в Основному законі містяться відповідні положення.

Сила земель полягає в управлінні та участі у федеральному законодавстві через Бундесрат. Бундесрат -представництво 16 федеральних земель - бере участь у законодавстві та управлінні федерацією. На протипагу сенатським системам таких федеральних держав, як США чи Швейцарія, Бундесрат не складається з обраних представників. Сюди входять члени земельних урядів або їх уповноважені.

Більше половини всіх законів потребують схвалення їх Бундесратом, тобто вони не можуть бути прийняті без або проти волі Бундесрату; передусім, коли йдеться про основні інтереси земель.

А от федеральні закони виконує найчастіше адміністрація земель, і лише одна. У зв'язку з цим координація у втіленні національної та регіональної політики проводиться всередині однієї адміністрації - земельної, яка опосередковано бере участь у визначенні державної політики через членів свого уряду, присутніх на засіданнях Бундесрату.